

มติประชาธิปไตย

จากเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง (สยาม) 24 มิถุนายน 2475

ดร.เสนีย์ คำสุข*

1. มติการเปลี่ยนแปลง

เหตุการณ์ 4 วัน ระหว่างวันศุกร์ที่ 24 มิถุนายน 2475 ถึงวันจันทร์ที่ 27 มิถุนายน 2547 (ครบรอบ 72 ปีของเหตุการณ์ในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2547) คือการที่ “คณะราษฎร” โดยผู้นำของ พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา หลวงประดิษฐมนูธรรม (ดร.ปรีดี พนมยงค์) และคนอื่นๆ อีก ราว 10 คน ได้ออกมาประกาศ “ยึดอำนาจ” เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบกษัตริย์มีพระราช อำนาจมากที่เป็นอยู่ไปสู่ระบอบใหม่ที่อำนาจอธิปไตยเป็นของ “ราษฎรทั้งหลาย” พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว “ศูนย์กลาง” ของการปกครองระบอบเดิม ทรงเห็นชอบกับการเปลี่ยนแปลง และเข้าร่วมในกระบวนการที่คณะราษฎรเรียกร้องด้วยวิธีการ “อ้อมซอม” ไม่ใช่ความรุนแรงและ สร้างความแตกแยกและเดือดร้อนให้ “บ้านเมืองและอาณาประชาราษฎร์” ผลการเปลี่ยนแปลง อย่างเป็นรูปธรรมแรกสุด คือมีการประกาศใช้ “รัฐธรรมนูญ” ฉบับแรกของสยามคือ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ.2475¹

โดยหลักการของรัฐธรรมนูญ การเปลี่ยนแปลงสำคัญ ก็คือ การจำกัดพระราช อำนาจของพระมหากษัตริย์ (limited monarchy) ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolute monarchy) ซึ่งมีความหมายตามนัยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ คือ จะต้องมีการตั้งสถาบันทางการเมือง ใหม่และปรับโครงสร้างทางการเมืองใหม่ รวมทั้งกระบวนการทางการเมืองใหม่ที่จะต้องเกิดขึ้น ต่อไป เพราะจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ มาจาก “แนวคิดใหม่” หรือ “แนวคิดที่ต่าง ออกไป” จากกรอบความคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครองเดิมของสยามที่ทรงอิทธิพลมาตลอด และยังทรงอิทธิพลสูงยิ่งในช่วงของการเกิดเหตุการณ์สำคัญครั้งนี้ด้วย เพียงแต่จำเป็นต้องปรับตัวให้

* อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

¹ โปรดดูรายละเอียดเหล่านี้ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *ประวัติการเมืองไทย 2475-2500* (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544). และ 2475 *การปฏิวัติสยาม* (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2543). และ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, *การปฏิวัติสยาม พ.ศ.2475* (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2535).

เข้าสู่สถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปมากในโลกและกำลังแผ่เข้ามามากขึ้น ๆ ตามลำดับในสังคมสยาม (ไทย)

การเปลี่ยนแปลงในเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 จึงมีเงื่อนไขสำคัญหลายอย่าง และมีผลต่อการเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อมาเป็นระลอก กล่าวคือ หลังจากเกิดรัฐสภาชุดแรกเป็นสภาเดียวจากการแต่งตั้งและจัดตั้งฝ่ายบริหารชุดแรกขึ้น ก็มีการจัดทำรัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรก รว 6 เดือนต่อมา มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม (10 ธันวาคม) พ.ศ.2475 เมื่อเกิดความขัดแย้งกันในเรื่อง “**คณะหรือพรรคการเมือง**” และ “**เค้าโครงเศรษฐกิจ**” ของ ดร.ปรีดีเป็น “**คอมมิวนิสต์**” หรือไม่ นายกรัฐมนตรี คือ พระยามโนปกรณนิติธาดา ก็ประกาศปิดสภาดำเนินการรัฐธรรมนูญบางมาตราและแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีใหม่ ในวันที่ 1 เมษายน 2476 ต่อมาวันที่ 20 มิถุนายน 2476 พระยาพหลพลพยุหเสนา ก็นำคณะทหารทำรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลและเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่สองของสยาม เดือนตุลาคมปีเดียวกัน นายพลเอกพระองค์เจ้าบวรเดช อดีตเสนาบดีกระทรวงกลาโหมในรัฐบาลก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ก่อการกบฏ นายพันโทหลวงพิบูลสงคราม (ภายหลังคือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม) เป็นผู้บัญชาการกองบังคับการผสมของรัฐบาลทำการปราบปรามจนสำเร็จ หลังจากนั้นเพียง 3 เดือนพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เสด็จพระราชดำเนินออกจากสยามไปประทับอยู่ที่สวิตเซอร์แลนด์ และได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาพระราชสมมติเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2477 ที่มีข้อความสำคัญหลายเรื่อง รวมทั้ง ทรงเห็นด้วยกับการมีรัฐธรรมนูญ แต่เมื่อ “**ผู้ก่อการ**” (คณะราษฎร) ไม่ได้ทำให้เกิดความมีเสถียรภาพทางการเมือง “**อย่างบริบูรณ์**” ไม่ฟังความคิดเห็นของราษฎรอย่างแท้จริงและรัฐธรรมนูญก็โน้มเอียงให้อำนาจแก่คณะผู้ก่อการและพวกพ้องเป็นหลัก และ “**หมดหนทาง**” ที่พระองค์จะทรงดำเนินการใดๆ ได้อีกต่อไปจึง “**ขอสละราชสมบัติ**”²

เพียงประมาณ 1 ปี 9 เดือนหลังเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 ความพยายามออมชอมกันของชนชั้นนำทางการเมืองในสยามสองถึงสามฝ่ายใหญ่ ๆ ก็กลายเป็นเงื่อนไขของการเกิดเหตุการณ์ต่างๆ มากมายและหลายครั้งก็กลายเป็นความรุนแรงและเป็นชัยชนะของฝ่ายที่มีทรัพยากรทางอำนาจมากกว่า โดยที่เงื่อนไขยังคงปรากฏอยู่ต่อมาและนำไปสู่วิกฤตการณ์ทางการเมืองอีกหลายครั้งที่สำคัญ ก็คือ เหตุการณ์จับกุม ปราบปราม และสังหาร “**นักการเมืองและพวกพ้องฝ่ายตรงข้าม**” หลายครั้งในสมัยที่จอมพล ป.พิบูลย์สงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (พ.ศ.2481 – 2487 และ พ.ศ.2490 – 2500) เหตุการณ์รัฐประหาร การปิดกั้นเสรีภาพทางการเมือง

² โปรดดูสำเนาพระราชหัตถเลขาฉบับสมบูรณ์ใน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (ม.ป.ป.;มปท).

และการปราบปราม “ฝ่ายคอมมิวนิสต์” ในช่วงที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะปฏิวัติและนายกรัฐมนตรี (พ.ศ.2500 – 2506) และช่วงที่จอมพลถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งเดียวกัน ต่อเนื่องมา (พ.ศ.2506 – 2516) รวมทั้งเหตุการณ์รุนแรงทางการเมือง 14 – 16 ตุลาคม 2516 การรัฐประหารและการกบฏ ช่วงปี 2519 – 2534 รวบรวม 6 ครั้ง และเหตุการณ์รุนแรงทางการเมืองระหว่างวันที่ 17 – 20 พฤษภาคม 2535

หมายความว่า หลังจากที่เราพบปะสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ มาจนถึง พ.ศ.2547 หรือ กว่า 70 ปีที่ผ่านมา ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำทางการเมืองไทย และหลายครั้งได้นำไปสู่สถานการณ์ความรุนแรงทางการเมือง กลายเป็นธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองตลอดมา ไม่นับรวมเหตุการณ์รุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้นเป็นกรณี ๆ จากผลพวงความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำในเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ และส่งผลให้มีการทำร้ายร่างกาย หรือสังหารชีวิตฝ่ายตรงข้ามติดตลามาจนนับครั้งไม่ถ้วน และยังไม่มีความยุติธรรม หรือเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่มีความหวังแต่อย่างใด เช่น กรณีชาพิฆาตซ้าย ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 การสังหารชีวิตหวัคะแนนผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้ใกล้ชิดนักการเมือง และอื่น ๆ ในช่วงก่อนและหลังการเลือกตั้งทุกระดับ เหล่านี้เป็นต้น

‘เงื่อนไข’ ของความขัดแย้งและนำไปสู่เหตุการณ์รุนแรงในมิติต่าง ๆ เหล่านี้ สังคมไทยยังไม่สามารถหา ‘กุญแจ’ ไขเข้าไปปลดปล่อยออกมาได้ และที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือ การขาดแคลนนวัตกรรมทางการเมืองที่ดีพอ จนไม่อาจพัฒนาเครื่องมือที่ถูกต้องเหมาะสมต่อการปลดปล่อยเงื่อนไขเหล่านั้นให้หมดไป

อย่างไรก็ตาม ช่วงเวลาที่ไม่มีความรุนแรงและสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำทางการเมืองยังอยู่ ‘ใต้ฐานภูเขาไฟ’ หรือยังไม่คุกรุ่นออกมา กระบวนการ ‘ออมชอม’ และการพยายาม ‘ประนีประนอมผลประโยชน์’ ระหว่างชนชั้นนำก็ยังคงมีอยู่ หรือไม่ได้สูญสลายไปตามด้านที่ค่อนข้างมืดมิดทางการเมือง และผลที่สืบเนื่องติดตลามา ก็ไม่ได้ลงเอยด้วยความ ‘รุนแรง’ ทั้งหมด เพียงแต่ว่า ความสำเร็จหรือความก้าวหน้าอาจไม่ชัดเจน หรือสามารถก่อเกิดทิศทางที่เป็นความหวังของคนทั้งสังคมมากมายนัก และหลายต่อหลายครั้งที่ลักษณะเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อกันและกันระหว่างชนชั้นนำทางการเมืองและพวกพ้องมากกว่าจะเป็นการ...”ใช้อำนาจที่ชอบธรรมในการจัดสรรแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่า หรือผลประโยชน์ให้กับสังคม หรือคนส่วนใหญ่ในสังคม...”

จอมพล ป. พิบูลสงคราม พยายาม ‘ออมชอม’ กับกลุ่มพลังทางการเมืองของผู้นำคณะราษฎรคนสำคัญบางคน คือ ดร.ปรีดี พนมยงค์ และนายควง อภัยวงศ์ ต่อมาก็เกิดกระบวนการ ‘กระจายผลประโยชน์’ ระหว่างกลุ่มพลังทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับพวกพ้องของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ที่มีผลให้จอมพล ป. สามารถอยู่ในอำนาจทางการเมืองได้นานเกือบทศวรรษ จอมพลสฤษดิ์ และจอมพลถนอม ก็พยายามเกลี้ยผลประโยชน์ระหว่างชนชั้นนำทางทหารและข้าราชการที่อยู่ใน ‘คณะปฏิวัติ’ มาด้วยกันตลอดระยะเวลาที่อยู่ในอำนาจ ผู้นำในคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินที่ยึดอำนาจทางการเมือง 2 ครั้งในปี 2519 และ 2520 ก็พยายามประนีประนอมกับฝ่ายต่าง ๆ ในระหว่างที่มีอิทธิพลทางการเมือง และเห็นได้ชัดเจนในช่วงที่ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จนถูกเรียกว่า ‘ยุคกึ่งประชาธิปไตย’ และยุคนี้เองที่ชนชั้นนำจากภาคธุรกิจและนักการเมืองนอกระบบราชการ ได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงมากขึ้น ภายหลังเหตุการณ์รุนแรงทางการเมือง ‘พฤษภาทมิฬ’ ยุติลงกระบวนการประนีประนอมก็เริ่มต้นกันใหม่ แต่ครั้งนี้ ชนชั้นนำทางการเมืองนอกระบบราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากภาคธุรกิจ ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการมากขึ้นกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา

ถ้าพิจารณาเปรียบเทียบ หรือดู “เหรียญสองด้าน” ระหว่างเงื่อนไขความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง กับ กระบวนการอมชอมทางการเมืองระหว่างชนชั้นนำทางการเมือง คำถามสำคัญที่จำเป็นต้องคิดกันอย่างจริงจังต่อไป ก็คือ มิติประชาธิปไตยปรากฏอยู่อย่างไร และมีความโน้มเอียงอย่างไรบ้าง ตลอด 72 ปีที่ผ่านมา และในอีก 1 – 2 ปี หรือ 10 – 20 ปีในอนาคต

2. มิติประชาธิปไตย

อิทธิพลของแนวคิดประชาธิปไตยตะวันตก คือพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงในเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 แต่แน่นอนว่าการนำเข้ามาสถาปนาขึ้นในสังคมสยาม ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองในกรอบเดิมเป็น “หินก้อนใหญ่” อยู่ นั่น ต้องใช้กระบวนการสังเคราะห์ยาวนานและปรากฏออกมาเป็นรูปแบบและเนื้อหาสาระในมิติที่ทำลายต่อการศึกษา ทำความเข้าใจตลอดจนการพยายามทำให้เกิดเป็น “ความตื่นตัวร่วมกัน” ของทั้งสังคมอย่างยิ่ง เหตุการณ์ ร.ศ.103 (พ.ศ.2428) ร.ศ.130 (พ.ศ.2454) 24 มิถุนายน 2475 14 ตุลาคม 2516 17-20 พฤษภาคม 2535 และอีกหลายกรณี ดังกล่าวแล้ว เป็นตัวอย่างรูปธรรมของกระบวนการสังเคราะห์ประชาธิปไตยในสังคมไทย

2.1 ประชาธิปไตยตะวันตก เป็นมิติเชิงซ้อน (complex dimensions) ผ่านกระบวนการสังเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

ตลอดจนมิติวิกฤตการณ์วิปโยคและปิตุมาอย่างโชกโชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรอบประมาณ 250 ปี
ล่าสุด

ในมิติเชิงรูปแบบและโครงสร้าง ประชาธิปไตยตะวันตกเป็นทางอ้อมและ
ตัวแทน (indirect & representative democracy) อำนาจอธิปไตยมาจากพลเมือง (citizens) โดย
เริ่มจากบทบาทสำคัญในกลุ่มชนชั้นนำ (elites) ก่อนในเบื้องต้น ต่อมาจึงค่อยๆ เกิดกลุ่มการเมือง
ต่างๆ จากสังคม จนกลายเป็นพรรคการเมือง ก่อนเกิดและพัฒนาระบบเลือกตั้ง เพื่อให้พลเมืองที่มี
สิทธิเลือกตั้ง ลงคะแนนเสียง (voting) ให้ฝ่ายที่มีเสียงข้างมากเข้าไปใช้อำนาจตัดสินใจกำหนด
นโยบายสาธารณะในสภา ฝ่ายบริหาร และสถาบันตุลาการ สถาบันทางการเมืองที่สำคัญของ
ประชาธิปไตยตะวันตก จึงได้แก่ **รัฐธรรมนูญ รัฐสภา รัฐบาล ตุลาการ พรรคการเมือง
ระบบเลือกตั้ง และสื่อมวลชน** มติมหาชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และสิทธิเสรีภาพ
ขั้นพื้นฐานของประชาชน ก็เป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบและโครงสร้างประชาธิปไตยตะวันตกนี้ด้วย
ส่วนมิติเชิงกระบวนการทางการเมืองประชาธิปไตย คือ กระบวนการตัดสินใจคัดเลือกตัวแทน
(ผู้นำ) และนโยบาย ตามช่วงระยะเวลาที่มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน ฝ่ายชนะการเลือกตั้งจะนำเอา
นโยบายที่ประกาศไว้ ไปจัดทำเป็นนโยบายสาธารณะและสนองตอบต่อความต้องการ
ประชาชน และหวังว่าจะได้รับการยอมรับ จนสามารถเอาชนะการแข่งขันเลือกตั้งในครั้งต่อไป

ในมิติเชิงวิถีชีวิตของสังคม ประชาธิปไตยตะวันตก มองคนในแง่ดี มีเหตุผล
และเปิดใจกว้าง คนจึงสามารถปกครองตนเองได้ และสามารถเลือกตัวแทนไปใช้อำนาจทาง
การเมืองแทนตนเองได้ ทั้งนี้ ถ้าผู้ปกครองไม่ทำตามคำมั่นสัญญาหรือเป็นเผด็จการ ตักตวง
ผลประโยชน์ฝ่ายเดียว การเปลี่ยนแปลงก็สามารถเกิดขึ้นได้ผ่านกระบวนการเลือกตั้งหรือโดย
กระบวนการถอดถอน กฎหมายหรือแม้แต่การปฏิวัติขับไล่ อุดมการณ์ประชาธิปไตย จึงถือว่า
อำนาจอธิปไตยเป็นของคนทั้งหมดในสังคม ผู้ปกครองและการปกครองต้องได้รับความยินยอมจาก
สังคม จึงจะมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจ (consent of the governed) ถ้าขาดความยินยอมก็
หมายถึงขาดความชอบธรรม (legitimacy) การพยายามจะมีและใช้อำนาจปกครองต่อไป ก็จ
กลายเป็นการปกครองลักษณะอื่นที่ไม่เป็นประชาธิปไตยหรือเป็นประชาธิปไตยน้อยลง

ในเชิงแนวคิดหรือทฤษฎีนั้น ประชาธิปไตยตะวันตก จึงมีมิติที่หลากหลายตั้งแต่
ประชาธิปไตยเสรีนิยม (liberal democracy) ประชาธิปไตยเชิงสังคม (social democracy)
ประชาธิปไตยเผด็จการ (totalitarian democracy) ประชาธิปไตยเชิงอุตสาหกรรม (industrial
democracy) ประชาธิปไตยเชิงประชันขันแข่ง (contested democracy) ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ร่วม (participatory democracy) ประชาธิปไตยพหุนิยม (pluralist or polyarchy democracy) ประชาธิปไตยการแข่งขันของพรรคการเมือง (competitive party democracy)³ ตลอดจน ประชาธิปไตยจารีต (traditional democracy) ประชาธิปไตยประธานาธิบดี (Presidential democracy) ประชาธิปไตยเชิงรัฐธรรมนูญ (constitutional democracy) ประชาธิปไตยมวลชน (mass democracy) รวมทั้งประชาธิปไตยทางไกลโดยสื่อ (teledemocracy)

ตามแนวทางการศึกษาอำนาจ (power approach) ทางรัฐศาสตร์ หรือการพยายามตอบคำถามในประเด็นที่ว่า อำนาจอยู่กับประชาชนจริงหรือไม่ หรืออำนาจอยู่กับใครและใช้อำนาจไปอย่างไร มีแนวคิดและทฤษฎีของนักรัฐศาสตร์ตะวันตกที่ศึกษาระบบการเมืองประชาธิปไตยของตะวันตกเป็นหลัก ได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีที่แตกต่างกันเป็น 2 แนวทางใหญ่ ๆ คือ แนวทางพหุนิยม (pluralist theory) กับแนวทางผู้นำนิยม (elitist theory)⁴ โดยพหุนิยม ศึกษาพบว่า อำนาจทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยกระจายอยู่ในกลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมที่หลากหลาย หรืออำนาจไม่สามารถจะกระจุกตัวอยู่กับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้ (การเมืองสหรัฐอเมริกา) ส่วนทฤษฎีผู้นำนิยม เชื่อว่า อำนาจกระจุกตัวอยู่กับกลุ่มคนบางกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือผู้ปกครองที่มีอำนาจตัดสินใจสำคัญ ๆ ในการปกครองระบบประชาธิปไตย

มุมมองที่หลากหลายเหล่านี้ ล้วนสะท้อนถึงมิติที่ซับซ้อนและยาวนานของวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ความพยายามในการอธิบายธรรมชาติและความเป็นจริงของบริบทประชาธิปไตยในสังคมต่าง ๆ และการให้จุดเน้นหรือให้ความสำคัญกับปัจจัยบางอย่างของนักคิด นักปรัชญา ตลอดจนนักอุดมการณ์แต่ละคน/สำนัก

มิติประชาธิปไตยตะวันตก จึงมีองค์ประกอบและปัจจัยเกี่ยวข้องมากมาย แต่แก่น

³ โปรดดู Norman Barry, *An Introduction to Modern Political Theory*, Fourth Edition (New York : ST.Martin 's Press, Inc., 2000), pp.268-306

⁴ โปรดดู James W.McAULEY, *An Introduction to Politics, State & Society* (London; SAGE Publications Ltd., 2003), pp. 9 – 34. และ Andrew Heywood, *Political Theory : An Introduction* (New York : PALGRAVE, 1999), pp.122 – 128.

แกนของการใช้อำนาจตัดสินใจนโยบายสาธารณะหรือในกระบวนการทางการเมืองการปกครอง ต้องใช้ ‘ประชาชน’ เป็นแกนกลาง เพราะยึดถือกันว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เป็นรากฐานที่มาของทุกกระบวนการทางการเมืองและเป็นเจ้าของสถาบันทางการเมือง จุดอ่อนหรือปัญหาประชาธิปไตยตะวันตกจึงตกอยู่กับความเชื่อดังกล่าวนี้นี้ เพราะถ้าพลังทางสังคมที่มาจากกลุ่มของประชาชนอ่อนแอ หรือมีเพียงคนบางกลุ่มเข้มแข็งกว่าจนสามารถครอบงำคนส่วนใหญ่ได้ไม่ว่าจะด้วยเงื่อนไขใดก็ตาม ประชาธิปไตยก็อาจจะลดระดับลง หรือไหลเทไปสู่ลักษณะผู้นำนิยม และถ้าเสียดุลยภาพในพลังทางสังคมเป็นระยะเวลานาน ๆ การเมืองการปกครองเผด็จการก็อาจเกิดขึ้นมาแทนที่ ไม่ว่าจะเป็นเผด็จการบุคคล เผด็จการคณะราษฎร เผด็จการอำมาตยาธิปไตย เผด็จการผู้นำนิยม เผด็จการพรรคนิยม เผด็จการเงินนิยม หรือเผด็จการชนาธิปไตย หรือแม้แต่เผด็จการเบ็ดเสร็จ ซึ่งหมายความว่า ‘ความชอบธรรมทางการเมือง’ ที่ต้องส่งประกายมาจากประชาชน ต้องหริบหรือดับมิดลง และ‘แปลงร่าง’ ไปเป็นความชอบธรรมในรูปแบบใหม่ และ/หรืออาจไม่เป็นความชอบธรรมในระบอบประชาธิปไตย

ความท้าทายของประชาธิปไตยตะวันตก จึงอยู่ที่การสร้างเสริมพลังทางสังคมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นจริงเป็นจัง สามารถแสดงออกทางความคิดความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยของปวงชนได้อย่างเชื่อมั่นและมั่นคง ปราศจากการกีดกันและกดขี่จากอำนาจอื่นใดที่ไม่ชอบธรรม หรืออาจจะพูดได้อีกอย่างหนึ่งว่า นอกจากจะต้องทำให้ประชาชนจำนวนมากกินดีอยู่ดี มีงานทำ มีความเป็นอยู่ที่ดี มีโอกาสได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับศักยภาพและความสนใจของแต่ละคนแล้ว ยังต้องส่งเสริมให้ประชาชน ‘มีเวลาว่าง’ และมี ‘ความเชื่อมั่น’ ในความสามารถของตนเองในการเข้าไปแสดงออกในกระบวนการทางการเมืองอย่างกว้างขวาง

อริสโตเติล (Aristotle) ปรัชญาเมธีกรีกได้เสนอแนวคิดไว้เมื่อประมาณ 2,500 ปีที่แล้วว่า การเมืองที่ดีก็คือการเมืองที่สามารถทำให้เกิด “ความสุขมากที่สุดสำหรับคนจำนวนมากที่สุด หรือ the greatest happiness for the greatest number” สำหรับประชาธิปไตยตะวันตกยุคนี้ ‘ความสุข’ ดังกล่าวดังรวมเอาความสุขทางสังคมและการเมืองเข้ากับความสุขทางเศรษฐกิจด้วย และคน ‘จำนวนมากที่สุด’ ก็อาจไม่ใช่เพียง ‘มากกว่าผู้สมัครหรือพรรคการเมืองอื่น’ จากการเลือกตั้งแต่จะต้องมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ในหมู่ประชากรทั้งชาติ ในข้อเท็จจริงของประเทศตะวันตก ปัญหาทางการเมืองเศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละประเทศจึงล้วนเกี่ยวพันอยู่กับเงื่อนไขดังกล่าวนี้ทั้งสิ้น

2.2 มิติประชาธิปไตยไทย แรกเริ่มเป็นการพยายามเอาชนะและมียุทธพิพาทต่อกันระหว่างชนชั้นนำเพื่อการมีอำนาจทางการเมือง จุดเน้นจากการเปลี่ยนแปลงในมิติที่เชื่อกันว่าเป็น

การเริ่มต้นประชาธิปไตย ก็คือ เรื่องรัฐธรรมนูญ หลังจากนั้น ก็คือ สถาบันรัฐสภา อีกกว่า 10 ปี (โดยรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2489) จึงยอมรับเรื่องพรรคการเมือง ส่วนการเลือกตั้ง แม้ว่าจะมีขึ้นครั้งแรก ในปลายปี 2476 แต่ก็ยังไม่เป็นกระบวนการที่มีความหมายในเชิงประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เหตุนี้ แม้ว่าชนชั้นนำในระดับสูงและมีบทบาทสำคัญในตอนนั้น คือพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และ ดร.ปรีดี พนมยงค์ จะมีแนวคิดหรืออุดมการณ์ประชาธิปไตย คือ “ต้องมาจากเสียงของ ประชาชน” แต่แนวคิดดังกล่าวนี้ ก็เป็นเรื่องเฉพาะตัวของชนชั้นนำ เพราะอาณาประชาราษฎร์สยาม รวบรวม 12 ล้านคนในขณะนั้น แทบจะไม่เข้าใจหรือไม่รู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเลย ผู้คนราวร้อยละ 50 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในอีก 1 ปีต่อมา ที่ออกไปใช้สิทธิ ก็เกิดมาจากการระดมของทางราชการ เป็นด้านหลัก ไม่ใช่จากความสมัครใจและยังห่างไกลจากความสำนึกเชิงประชาธิปไตยมาก ซึ่งส่วน นี้เป็นรากฐานสำคัญของกระบวนการสร้างประชาธิปไตย ดังนั้น “ความไม่เป็นประชาธิปไตย” จึงคง ปราบปรามอยู่จนถึงปัจจุบันที่ผ่านมาแล้ว 72 ปี ทั้งโดยการเปรียบเทียบกับประชาธิปไตยตะวันตกและ มิติในด้านความดีงามของการปกครองรูปแบบนี้หรือในเชิงอุดมคติ

ในเชิงทฤษฎี หรือการพยายามอธิบายคุณลักษณะสำคัญของการเมืองไทยตลอด ช่วงหกรอบที่ผ่านมา จึงมีทั้งความหมายของการเมืองอำมาตยาธิปไตย (bureaucratic polity) คณาธิปไตย (oligarchy) อภิชนาธิปไตย (aristocracy) กึ่งประชาธิปไตย (semi- democracy) ประชาธิปไตยไทย (Thai democracy) ประชาธิปไตยผู้นำ (elite democracy) ประชาธิปไตยเชิง รูปแบบ (formal democracy) และแม้แต่เผด็จการอำนาจนิยม (authoritarianism) ธนาธิปไตย (plutocracy) และเผด็จการธนาธิปไตย (plutocratic authoritarianism) และอาจจะเป็นได้ทั้ง ประชาธิปไตยเชิงเงินทุน (capitalist democracy) ประชาธิปไตยเครือญาติเพื่อนพ้อง (crony democracy) และประชาธิปไตยอุปถัมภ์ (patronage democracy) และอื่นๆ อีกหลายลักษณะ

กนก วงษ์ตระหง่าน เห็นว่า คณะราษฎรนำประชาธิปไตยตะวันตกเข้ามาเพียง มิติเดียว คือด้านกระบวนการหรือวิธีการประชาธิปไตยเท่านั้น คือการเน้นที่รัฐธรรมนูญ รัฐสภา พรรคการเมืองและการเลือกตั้ง แต่ขาดมิติที่สองที่สำคัญ คือจุดมุ่งหมายหรือหลักการประชาธิปไตย เหตุนี้ มิติประชาธิปไตยในสังคมไทย จึงคลุมเครือและมีความสับสนกันอยู่มาก⁵ แต่ฝ่ายชนชั้นนำที่ ได้ประโยชน์จากการเมือง มักรวบรัดสรุปเลยว่าเป็นประชาธิปไตยแล้ว ฝ่ายนักวิชาการที่ด้านแนวคิด ดังกล่าวบางทีก็ถูกมองว่าเป็นพวกนิยมตะวันตกมากเกินไป แนวคิดประชาธิปไตยในสังคมไทยจึง

⁵ โปรดดู กนก วงษ์ตระหง่าน, **การเมืองในระบอบประชาธิปไตย** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2527)

ยังขัดแย้ง แข่งขัน และทำพ่ายกันอยู่ตลอดเวลาและบางครั้งก็นำไปสู่ความรุนแรงและเกิดวิกฤตการณ์ ชัยอนันต์ สมุทวณิช เรียกคุณลักษณะเด่นของประชาธิปไตยไทยว่า “ทวิภาวะทางการเมือง” หรือ “สภาวะกึ่งประชาธิปไตย” ที่มีความเป็นสถาบันอยู่ในระยะยาว เพราะด้านหนึ่งอยู่ภายใต้การตีกรอบของข้าราชการและอีกด้านหนึ่ง คือประชาธิปไตยแบบเปิดที่สัมพันธ์กับกระบวนการหรือวิธีการประชาธิปไตยดังกล่าวแล้ว ทั้งนี้ ชัยอนันต์ แยกประชาธิปไตยออกเป็นสามมิติ คือ หนึ่ง ด้านอุดมการณ์ ซึ่งเป็นจิตสำนึกที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม สอง ด้านโครงสร้างและกลไก ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานทางการเมืองและการคุมอำนาจ และสาม ด้านระบอบการเมืองที่สร้างสภาพแวดล้อมของการดำเนินการทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกี่ยวกับการสะสมทุน จุดเริ่มต้นจึงมาจากการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกในชนชั้นข้าราชการ จากการรับใช้พระมหากษัตริย์ไปสู่การรับใช้รัฐมากกว่า กลไกรัฐกับอำนาจรัฐจึงขัดแย้งกันและยังมีการใช้กลไกรัฐในการสร้างทุนชาติขึ้นเองด้วย ตลอดจนเป็นฝ่ายผลิตและเผยแพร่อุดมการณ์ประชาธิปไตยของรัฐอยู่เกือบตลอดเวลา และเนื่องจากรัฐไทยเป็น “**สภามรัฐ** (active state)” มีความสามารถในการปรับตัวสูง จากการมีกลไกย่อยมากมาย จนมีความมั่นคง-เสถียรภาพเหนือกว่าระบอบการเมืองและรัฐบาล การเปลี่ยนแปลงที่พลังนอกระบบราชการจะ “**ปิดล้อมรัฐ**” ได้คงทำได้ลำบาก แม้ว่าการเมืองประชาธิปไตยไทยต้องอาศัยพื้นฐานจากพลังหลายๆ ส่วนของสังคมก็ตาม⁶

วิสุทธี โพธิ์แท่น ให้ความเห็นว่า เวลานี้สังคมไทยกำลัง ‘ทดลอง’ อยู่ในกระบวนการของระบอบที่เรียกว่า ‘ประชาธิปไตย’ ซึ่งหลายคนเห็นว่า อาจเลวร้ายที่สุด แม้ว่าจะไม่ดีที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับระบอบการเมืองการปกครองอื่น ๆ ในโลก และเมื่อพิจารณาจากแนวคิดและวิธีปฏิบัติของประชาธิปไตยที่มีอยู่ทั่วโลก ทั้งรูปแบบประธานาธิบดี รัฐสภา และกึ่งประธานาธิบดี การที่จะเป็นประชาธิปไตยได้จะต้องมีพื้นฐานสำคัญ 2 ส่วนเป็นพื้นฐาน คือ หนึ่ง ประชาชนส่วนใหญ่หรือทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้นำระดับต่าง ๆ จะต้องต้องการประชาธิปไตย และ สอง ประชาชนส่วนใหญ่หรือทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำระดับต่าง ๆ จะต้องรู้ว่าประชาธิปไตยเป็นอย่างไร ทั้งนี้ คนต้องรู้ก่อนว่าประชาธิปไตยเป็นอย่างไรในสาระสำคัญ จึงต้องการ ‘ประชาธิปไตย’ และเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่ความต้องการนี้ได้ก็คือ ‘วัฒนธรรม

⁶ ไพรตดู ชัยอนันต์ สมุทวณิช, **ไตรลักษณ์รัฐกับการเมืองไทย** (กรุงเทพฯ : บริษัทสุโขมและบุตร จำกัด, 2538), หน้า 86-95

ประชาธิปไตย' คือการมีและรู้จักใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต การเคารพซึ่งกันและกัน และอื่น ๆ ในทำนองเดียวกัน⁷

มูอัมมาร์ อัล กัดดาฟี ผู้นำลิเบีย เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ The Green Book เน้นอธิบายปัญหา เรื่องการ 'สร้างเครื่องมือการปกครอง' ที่มีอยู่ในทุกระบบการเมือง โดยในระบอบประชาธิปไตย ก็คือ การทำให้เกิด "อำนาจอันชอบธรรมของประชาชน" ที่ยังไม่มีระบบการเมืองประชาธิปไตยใด ๆ ในโลกสามารถทำให้เป็นจริงได้ แต่ในทางตรงกันข้าม กลับกลายเป็นปัญหาของประชาธิปไตยทั้งสิ้น ตั้งแต่การจัดตั้งรัฐสภา การเลือกตั้ง และพรรคการเมือง เพราะได้กลายเป็นเครื่องมือและการปกครองเผด็จการของคนจำนวนน้อยที่อยู่ในสถาบันดังกล่าวนี้ กัดดาฟี เสนอแนวคิดในการสร้างอำนาจอันชอบธรรมของประชาชนว่าต้องเริ่มมาจากการมีสมาคม หรือสหภาพของประชาชนเป็นพื้นฐาน ในการเป็นกลไกให้เกิดประชาธิปไตยโดยตรงของประชาชน หน่วยพื้นฐานเหล่านี้จะรวมตัวกันเป็นสมัชชาประชาชน (popular congress) หลาย ๆ องค์กร สุดท้ายก็จะนำไปสู่สมัชชาทั่วไปของประชาชน และคณะกรรมการทั่วไปของประชาชน ทั้งนี้ ประชาชนมีฐานะเป็นหุ้นส่วนขององค์การการเมืองการปกครองเหล่านี้ ไม่ใช่คนงาน หรือลูกจ้างเหมือนสังคมทุนนิยมทั่วไป⁸

มิติประชาธิปไตยไทยจากเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2547 จึงเกิดขึ้นเป็นบางด้าน โดยเกิดจากพื้นฐานของแนวคิดในกลุ่มชนชั้นนำที่มีความเข้าใจและความต้องการแตกต่างกัน ตั้งแต่ระดับเล็กน้อยจนถึงระดับแยกกันออกเป็นคนละขั้ว ประชาธิปไตยในมิตินี้จึงขาดเชื้อเพลิงหรือพลังหนุนจากประชาชน คือ ประชาชนไม่ได้มีความต้องการและยังไม่มีมิติวัฒนธรรมประชาธิปไตยใด ๆ ยกเว้น นักคิด นักเขียน หรือผู้ที่ได้เรียนรู้และศึกษา 'ตะวันตก' เพียงไม่กี่คน การต่อสู้กันในเรื่องความคิดทางการเมืองจึงจำกัดวงแคบ ๆ อยู่ในกลุ่มชนชั้นนำเพียงไม่กี่คน โดยไม่ใช่ระหว่าง "ฝ่ายเจ้า" กับ "ฝ่ายคนราษฎร" เท่านั้น แต่ระหว่างผู้นำคณะราษฎรด้วยกันเอง และที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการวางรากฐานประชาธิปไตยมากไปกว่านี้ ก็คือ ฝ่ายที่ค้านแนวคิดประชาธิปไตยยังพยายามปลูกฝังแนวคิดเรื่องชาติ - ชาตินิยม ตลอดจน "ความเป็นไทย" และค่อย ๆ ก้าวหน้าเป็น 'ปฏิเสศตะวันตก' 'ปฏิเสศประชาธิปไตย' พร้อม ๆ ไปกับกระบวนการสร้างภาวะตระ

⁷ วิสุทธิ โพธิ์แท่น , อะไรนะ...ประชาธิปไตย? (กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538).

⁸ Muammar Al Qathafi, The Green Book (Tripoli, Jamahiriya: World Center For the Study and Research, 1999). ผู้เขียนต้องขอขอบคุณวุฒิสมาชิก ดำรง พุฒตาล ที่ได้ซื้อหนังสือเล่มนี้จากลิเบียมามอบให้เพื่อการศึกษา.

บาป (demonization) ให้กับประชาธิปไตยและฝ่ายนิยมประชาธิปไตย อย่างต่อเนื่องและเป็นล่ำเป็นสัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำผ่านกลไกอำนาจรัฐ

ในแง่ การเริ่มต้นปลูกต้นประชาธิปไตยจากเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 จึงไม่อาจบอกได้แน่ชัดว่าเป็น ‘ต้นประชาธิปไตย’ หรือต้นอะไร และแทนที่ต้นจะเติบโตเจริญก้าวหน้าให้สามารถระบุแน่ชัดได้ในภายหลัง ก็กลับกลายเป็นว่า ต้นเกิดอาการแคะแกร็น และบางครั้งก็มีผู้พยายามจะตัดโคนทำลายลงด้วยในหลาย ๆ ครั้ง ผลสุดท้าย มิติประชาธิปไตยที่พอส่องประกายอยู่ได้ในทุกวันนี้จึงเป็นสีหม่นหมอง ที่รวมเอาหลาย ๆ สีที่ไม่ควรจะผสมกลมกลืนกันเข้ามาอยู่ด้วยกัน โครงร่างประชาธิปไตยที่อ่อนแอจึงกำลังถูกกัดแทะด้วย ‘สนิมคอร์รัปชัน’ ที่ซึมซับจากทุกทิศทางจากอ็อกซิเจนแผ่กระจายอำนาจนิยม ผสมกับความขึ้นธนาธิปไตย

ระดับที่เป็นพื้นฐานที่สุดของมิติประชาธิปไตยไทยในวันนี้ก็คือ วัฒนธรรมประชาธิปไตยยังอ่อนปวกเปียก เปรียบเสมือนทารก เมื่อเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมการเมืองอุปถัมภ์ ระบบผู้นำนิยมพวกพ้องและเครือข่ายที่เกิดขึ้นมา เต็มโตแข็งแรงและปรับตัวได้ดีในเกือบทุกสถานการณ์ เพราะเป็นวัฒนธรรมของชนชั้นนำ โดยชนชั้นนำและเพื่อชนชั้นนำ ตราบใดที่ประชาชนคนไทยทั้งหลายยังคิดกันเป็นเส้นตรง คือพยายามจะปีนป่ายขึ้นสู่ส่วนสูงของระบบอุปถัมภ์ แล้ว ‘ครอบงำ’ ลงมายังส่วนล่าง ตราบนั้น วัฒนธรรมประชาธิปไตยก็หมดโอกาสในการพัฒนาตัวเอง วันนี้จึงอาจไม่ใช่วันของประชาธิปไตยสำหรับสังคมไทย

3. มิติประชาธิปไตยไทยในวันพรุ่งนี้

พลังอำนาจของกลุ่มชนชั้นนำในสังคมไทย ยังคงเป็นพลังของการเปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีกลุ่มที่มีบทบาททางการเมืองโดยตรงสามกลุ่มสำคัญในวันนี้ คือ **ผู้นำทหาร-ข้าราชการ ผู้นำกลุ่มธุรกิจ และ นักคิด นักวิชาการและปัญญาชน** พลังของทุนเอกชนยังคงกึ่งๆ พึ่งพากับกึ่งๆ พยายามเป็นพันธมิตรกับกลไกรัฐด้วยการใช้กลไกพรรคและการเลือกตั้งเข้าไปร่วมใช้อำนาจตัดสินใจจัดทำนโยบายสาธารณะ ที่เห็นได้ชัดเจนมาตั้งแต่หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 17-20 พฤษภาคม 2535 จิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มทุน จึงมีทั้งสอดคล้องกับชนชั้นนำที่ควบคุมกลไกรัฐและขัดแย้งกันจนมีความพยายามจะปฏิรูประบบราชการครั้งสำคัญหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 แต่รัฐยังมีลักษณะมั่นคง-มีเสถียรภาพสูงกว่ารัฐบาลและระบอบการเมือง **เพราะความอ่อนแอของพรรคการเมืองและการซื้อเสียงในการเลือกตั้ง** และกลไกรัฐก็ยังคงผลิตและเผยแพร่อุดมการณ์ชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์เป็นอุดมการณ์หลัก และให้ความสำคัญกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยเป็นระดับรองลงไป

ในวันพรุ่งนี้ของประชาธิปไตยไทย จังหวะขึ้นอยู่กับเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกของกลุ่มชนชั้นนำทั้งสามกลุ่มดังกล่าวและนำไปสู่การขัดแย้งและแตกหักกัน แต่ในระยะสั้น คงเป็นการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลและกลุ่มคนในกลุ่มชนชั้นนำเป็นด้านหลัก ส่วนความหวังของการเปลี่ยนแปลงไปสู่คุณความดีร่วมกันในสังคมหรือประชาธิปไตยมวลชนหรือประชาชน (mass or popular democracy) ที่มีนัยสำคัญคล้ายๆ แนวคิดของปรัชญาเมธีกรีกคือ “demos” หรือ **คนส่วนใหญ่ที่เป็นคนจน** (the rule of the poor) คงจะเป็นไปได้ยากแม้จะเป็นระยะยาว 40-50 ปี ถ้าไม่เกิดความสำนึกทางการเมืองประชาธิปไตยในหมู่คนจนเสียก่อน แต่ในอีก 4-5 ทศวรรษข้างหน้า กลไกรัฐยังคงจะคุมมิติด้านอุดมการณ์ประชาธิปไตยตลอดจนโครงสร้างและกลไกทางการเมืองไว้ได้เกือบทั้งหมด และยังคงเน้นในด้านกระบวนการและวิธีการประชาธิปไตยกันเป็นหลักต่อไป เป้าหมายและหลักการของประชาธิปไตยอาจจะถูกนำเสนอมากขึ้น จากฝ่ายวิชาการและนักคิด แต่คงจะเป็นเสมือน “สุนัขเห่าเครื่องบิน” หรือ “ความฝันกลางวัน” เท่านั้น เพราะเหตุผลจากกระบวนการและวิธีการสังเคราะห์แนวคิดของสังคมไทยดังกล่าวข้างต้น

อาจกล่าวให้เฉพาะเจาะจงมากขึ้นได้ว่า ‘กลุ่มชนชั้นนำทางการเมือง’ ยังคงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเปลี่ยน หรือไม่เปลี่ยนแปลงทางการเมืองต่อไป แต่ภายใต้กระแสหลัก วัฒนธรรมทางการเมืองอุปถัมภ์ อุปสงค์หรือดีมานด์ ยังคงเดิมหรือเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย เฉพาะเพียงคนบางกลุ่มที่อาจ ‘ต้องการ’ ประชาธิปไตย เพราะอาจ ‘เข้าใจ’ ประชาธิปไตยแล้ว เท่านั้น อุปทานหรือซัพพลาย จึงคงที่ หรือเป็นพลวัตอยู่เฉพาะในส่วนการแย่งชิงอำนาจกันระหว่างกลุ่มชนชั้นนำ เช่น อาการแตกตัวของ ‘นักเลือกตั้ง’ เป็นพรรคตั้งใหม่ชื่อใหม่อีกพรรคหนึ่ง เป็นต้น เหตุนี้ ‘เงื่อนไข’ จึงยังคงเป็นเงื่อนไข และอีกด้านหนึ่ง ก็คือ ปัจจัยสำคัญของระบอบการเมืองการปกครองไทยที่เป็นอยู่จริงทั้งวันนี้ และอีกหลายสิบปีในวันข้างหน้า

อย่างไรก็ตาม คำสำคัญ คือ **‘ประชาธิปไตย’** ก็ยังคงเป็นคำที่ขลังและมีพลังในการอ้างอิงของบรรดาชนชั้นนำ โดยสามารถใช้อ้างอิงได้ถึง 2 ลักษณะ เพื่อประโยชน์สำหรับชนชั้นนำผู้อ้าง คือ หนึ่ง อ้างเพื่อความชอบธรรมในการได้อำนาจและใช้อำนาจ และ สอง เพื่อลดความน่าเชื่อถือ และ/หรือทำลายฝ่ายตรงข้าม ประเด็นสำคัญมีเพียงว่า ใครจะสามารถอ้างอิงได้เหมาะสม ถูกต้องกับสถานการณ์ได้มากกว่ากัน และถ้าทำได้ถูกกรรมวิธีกระบวนการระดมความลำเอียง (mobilization of bias) แล้วทุกสิ่งทุกอย่างก็จะเป็นของชนชั้นนำนั้นๆ ในพริบตา นั้นหมายความว่า :

ผู้นำทางการเมืองและกลุ่มชนชั้นนำนั่นเอง คือ 'ประชาธิปไตย' มิติประชาธิปไตยจึงถูกวาง
ไปตามการเกิดการเมืองอำนาจ การเปลี่ยนแปลง และการหมดอำนาจ ของกลุ่มชนชั้นนำเป็นหลัก

การเลือกตั้งทั่วไป ในช่วงปี 2548 การแตกแยกของกลุ่มชนชั้นนำก่อนการเลือกตั้งทั่วไป
ต่อจากนั้น และการเกิดพรรคการเมืองชื่อใหม่ ๆ ขึ้น คือ มิติประชาธิปไตยไทยที่จะเกิดขึ้นต่อไปตาม
แนวทางดังกล่าวนี้

บรรณานุกรม

- กนก วงษ์ตระหง่าน. **การเมืองในระบอบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2475 การปฏิวัติสยาม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.
- _____. **ประวัติการเมืองไทย 2475 – 2500** . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ไตรลักษณ์รัฐกับการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : บริษัท สุขุมและบุตร จำกัด, 2538.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. **การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ , 2535
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. มป.ป. , มปท.
- วิสุทธิ โพธิ์แท่น. **อะไรนะ...ประชาธิปไตย?** . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538
- Barry, Norman. **An Introduction to Modern Political Theory**. New York: St. Martin's Press, 2000
- Heywood, Andrew. **Political Theory: An Introduction**. New York: PALGRAVE, 1999.
- McAULEY, W. James. **An Introduction to Politics, State & Society**. London : SAGE Publications Ltd., 2003.
- Qathafi, Al Muammar. **The Green Book**. Tripoli, Jamahiriya: World Center For the Study and Research, 1999.